

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2012. május 22.

FILOZÓFIA
KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA

2012. május 22. 14:00

Az írásbeli vizsga időtartama: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

NEMZETI ERŐFORRÁS
MINISZTERIUM

Fontos tudnivalók

- A feladatokat figyelmesen olvassa el, és pontosan értelmezze! A kifejtés során a témától ne térjen el!
- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához kizárólag a feladatlapon megadott szövegek használhatók.
- Esetleges javításaihoz (kifestő, korrektor helyett) áthúzást alkalmazzon! Csak az egyértelmű javítás fogadható el.

A rész (30 pont)

1. A megadott fogalmak jellemzően melyik filozófushoz kapcsolódnak? Egy filozófushoz több fogalom is kapcsolódhat.

A) részesedés tana B) logosz C) nyelvjáték D) Übermensch E) démon-argumentum F) a priori
H) bábáskodás I) kategorikus imperatívusz K) arché L) mozdulatlan mozgató

Filozófusok	Fogalmak betűjele
Descartes	
Nietzsche	
Platón	
Arisztotelész	
Kant	
Hérakleitosz	
Wittgenstein	
Szókratész	

10 pont	
---------	--

1. Kitől származnak a következő idézetek?

Miként a Nap megvilágítja a látható dolgokat, akképpen a Jó az ésszel felfogható dolgokat.

.....

Halj meg idejében; így tanítja Zarathustra.

Jóllehet, aki nem tud idejében élni, hogy is tudhatna meghalni idejében? Jobb volna az ilyeneknek, ha meg sem születik soha! – Íme, ezt tanácsolom hát a fölöslegeseknek.

.....

Bizonyos dolgok hatalmunkban vannak, más dolgok nincsenek. Tőlünk függ a véleményünk, az ösztönös vágyunk, a törekvésünk és az ellenszenvünk, egyszóval mindaz, amit egyedül alkotunk meg.

.....

Tehát az erény bizonyos értelemben középhatár, amennyiben ti. a középet igyekszik eltalálni.

.....

Feleletül azt kell mondanunk, hogy Isten létét öt úton lehet bizonyítani.

.....

Nyelvem határai világom határait jelentik.

.....

6 pont	
--------	--

2. Mely filozófiai problémákkal foglalkoztak kiemelten a következő filozófiai irányzatok?

Empirizmus:

.....

Racionalizmus:.....

.....

Egzisztencializmus.

.....

6 pont	
--------	--

3. A felsoroltak közül melyik mű írója Descartes, és melyik mű írója Kant?

Írja a táblázatba a helyes válasz betűjelét!

- A) A tiszta ész kritikája
- B) Értekezés a módszerről
- C) Lét és idő
- D) Az állam
- E) A gyakorlati ész kritikája
- F) Elmélkedések az első filozófiáról

Descartes	Kant

4 pont	
--------	--

4. Nevezze meg a meghatározások alapján a filozófiai fogalmat!

Logikai következtetési séma, amely legalább két premisszából és egy konklúzióból áll.

.....

Kételyre buzdító, ismereteink megbízható voltát tagadó filozófiai álláspont.

.....

A filozófia egyik ága, a tapasztalati világon kívüli létezők tudománya.

.....

Olyan filozófiai világszemlélet, amely szerint a világot két alapelv uralja és hatja át.

.....

4 pont	
--------	--

B rész (70 pont)**Szövegértelmezés, reflektálás**

(feladatonként 35 pont, **két feladat** megoldását várjuk)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül **kettőt** a megadott szövegrészek felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófia problémákra! Az esszé terjedelme ne haladja meg a másfél-két oldalt!

1. A Hérakleitosz-töredékek alapján mutassa be az ókori bölcs filozófiáját!

(Megadott műrészlet: Hérakleitosz-töredékek)

2. Descartes elmékedésében arra a következtetésre jut, hogy a legegyszerűbb és legáltalánosabb dolgok tartalmazznak valami kétségbevonhatatlant. Kövesse végig a szöveg alapján ennek a gondolati útnak az egyes állomásait!

(Megadott műrészlet: René Descartes *Elmékedések az első filozófiáról*)

3. Milyen párhuzam alapján nevezhető Kant ismeretelmélete kopernikuszi fordulathoz?

(Megadott műrészlet: Immanuel Kant: *A tiszta ész kritikája*)

(A szövegrészek a feladatlap 6–10. oldalán, a tisztázati lapok a 11–14. oldalon találhatók.)

Szövegek**1. Hérakleitosz**

Noha ez a Logosz örökké létezik,
az emberek képtelenek megérteni
mind azelőtt, hogy hallották volna,
mind azután, hogy először hallották,
mert bár minden e Logosz szerint történik,
mégis olyanok [az emberek], mintha nem tapasztalták volna meg azokat a beszédeket és
dolgokat,
amelyeken én, végigvezetem őket,
és amelyeknek mindegyikét fölbontom annak valódi természete szerint,

és megmutatom, hogyan van,
a többi ember azonban ugyanúgy nem veszi észre, amit ébren művel,
mint ahogy elfelejti, amit álmában tett.

....

Ezt a kozmoszt itt, amely ugyanaz mindenkinek, sem isten, sem ember nem alkotta senki, hanem volt mindig és van és lesz örökké égő tűz, amely fellobban mértékre és kialszik mértékre. Mert nem lehet kétszer ugyanabba a folyamba lépni. Ugyanazokba a folyamokba lépőkre más és más víz árad.

(Forrás: Hérakleitosz *B/In*: Steiger Kornél szerk.: Bevezetés a filozófiába. Holnap Kiadó, 1999. 21. o)

2. Descartes

[...] Nyilvánvalóan mindaz, amit egészen mostanáig teljességgel igaznak fogadtam el, vagy az érzékektől, vagy az érzékek közvetítésével jutott el hozzám. Ezeket azonban olykor csaláson kaptam rajta, márpedig a körültekintő okosság azt követeli, hogy sohase bízzunk meg teljesen azokban, akik akár csak egyszer is rászedtek már bennünket.

De bármennyire is megtevesztenek olykor az érzékek bizonyos kicsiny és távoli dolgokat illetően, talán van sok más ismeretünk, melyekhez semmiféle kétség nem férhet, még ha ugyanezen érzékekből merítettük is őket. Ilyen például az, hogy itt vagyok, a tűzhely mellett ülök, téli ruha van rajtam, kezemmel érintem ezt a papírt, s más effélék. Ugyan milyen alapon tagadhatnánk, hogy maga ez a kéz s ez az egész test az én kezem, az én testem? Hacsak nem vélem magam hasonlatosnak azokhoz az örültekhez, akiknek agyvelejét tönkretette a fekete epe makacs gőze, s emiatt állhatatosan ragaszkodnak ahhoz, hogy ők királyok – legyenek bár koldus-szegények –, vagy ahhoz, hogy bársonyt viselnek, – holott mezteleznek –, vagy éppenséggel ahhoz, hogy agyagfejük van, hogy teljesen átalakultak tökké, vagy hogy üvegből fűjták őket. De hát ők örültek, s magam is éppennyire esztelennek látszanék, ha mindebből bármit is fölhasználnék példaként saját magamra vonatkozóan.

Ez gyönyörű! Mintha bizony nem volnék ember, ki éjjelente aludni szokott, s kivel álmában megtörténik mindaz – vagy olykor még kevésbé valószínű dolgok is –, ami ezekkel az esztelenekkel ébrenlétükben. Mert valóban, mily gyakran meggyőző a megszokott, éjszakai nyugalom arról, hogy itt vagyok, ruha is van rajtam, s a tűznél ülök, holott valójában ruháimtól megszabadulván takarók közt fekszem! Na de most biztosan éber szemmel figyelem ezt a papírt, nem kókad ernyedten ez a fej, amit most megmozdítok, e kezet pedig meggondoltan

és teljes szándékossággal nyújtom ki, s ezt érzékelem is. Ennyire határozott dolgok álmunkban nem fordulnak elő. De hát úgy mondom ezt, mintha bizony már nem is emlékezném arra, hogy máskor ezekhez hasonló gondolatok is megtévesztettek álomban! S ahogy ezeket figyelmesebben átgondolom, olyan nyilvánvalónak látom, hogy sohasem tudom biztos jelek alapján megkülönböztetni az álmot az ébrenléttől, hogy elámulok, s már-már szinte maga ez az ámulás erősíti meg bennem azt a véleményt, hogy álmodom.

De hát rajta, álmodjunk! Ne legyenek igazak még az afféle egyedi cselekvések sem, mint amilyen szemünk kinyitása, fejünk mozdítása, karunk kinyújtása, s talán még az sem, hogy egyáltalán rendelkezünk ezzel a kézzel, s hogy miénk ez az egész test. Mégis, azt azért csak el kell ismernünk, hogy az álombeli képzelgések olyanok, mint bizonyos festett képek, amelyek csakis valóságos dolgok hasonlatosságára jöhettek létre. De ha ez igaz, akkor már azt is el kell ismernünk, hogy legalább ezek az általános dolgok, mint a szem, a fej, a kéz és az egész test, vagyis bizonyos nem képzelt, hanem valóságos dolgok léteznek. Hiszen még a festők sem képesek arra, próbálják bár a lehető legszokatlanabb formájú sziréneket és szatírokat megalkotni, hogy ezeknek minden részét új természettel ruházzák fel, hanem csak különböző állatok testrészeit keverik össze. Vagy ha netán mégis valami olyannyira újat gondolnának ki, hogy ahhoz hasonlót már igazán senki sem látott, – ami ilyképpen teljességgel költött s hamis volna –, ha másnak nem, igazi színeknek mégiscsak létezniük kell, amelyekből a képet összeállítják. Ugyanezen az alapon, még ha fel is tesszük, hogy akár az efféle általános dolgok, mint a szem, a fej, a kéz és más hasonló, csupán elképzelt létezők, azt mégis szükségképp el kell ismernünk, hogy léteznek bizonyos más, még az eddigieknél is egyszerűbb és egyetemesebb dolgok, amelyekből – miként igazi színekből – a dolgok valamennyi, gondolkodásunkban található képét – akár igazak ezek, akár hamisak – kialakítjuk.

Ebbe a nembe tartozik, úgy tűnik, a testi természet általában, valamint a hozzá tartozó kiterjedés; azután a kiterjedt dolgok alakja, a mennyiség, vagyis ezeknek a dolgoknak a nagysága és száma, továbbá a hely, amelyben léteznek, fennállásuk ideje és más effélék.

Ennélfogva mindezek alapján talán nem következtetünk helytelenül, ha azt mondjuk, hogy a fizika, az asztronómia, az orvostudomány és az összes többi, olyan tudomány, amely az összetett dolgok szemléletétől függ, bizony kétséges. Ezzel szemben az aritmetika, a geometria s a többi efféle tudomány, amely csakis a legegyszerűbb és legáltalánosabb dolgokkal foglalkozik, s ügyet sem vet arra, hogy léteznek-e ezek a valóságban vagy sem, nagyon is tartalmaz valami bizonyosat és kétségbevonhatatlant. Hiszen akár ébren vagyok, akár alszom, kettő meg három az öt, a négyszögnek pedig négy oldala van, s lehetetlennek látszik, hogy ennyire átlátható igazságok a hamisság gyanújába keveredhessenek.

(21) Mindemellett mélyen belevésődött elmémbe az a régi nézet, miszerint van valamely Isten, aki képes mindent megtenni, és aki engem magamat is teremtett – olyannak, amilyen vagyok. De honnan tudom, nem azt vitte-e végbe Isten, hogy egyáltalán ne legyen föld, ne legyen ég, ne legyenek kiterjedt dolgok, ne legyen alak, ne legyen nagyság, ne legyen hely, és hogy mindez mégis, miként most, úgy tűnjék föl számomra, mintha léteznék? Sőt mi több, nem vihette-e végbe Isten azt is, hogy amiképpen mások időnként tévednek azon dolgok felől, amelyekről mindent tudni vélnek, ugyanúgy én is tévedjek minden alkalommal, valahányszor csak összeadom a kettőt és a hármat, vagy valahányszor csak megszámolom a négyszög oldalait, vagy az elképzelhető legegyszerűbb kérdésben. De talán Isten nem akarta, hogy ily nagyot csalódjam, hiszen a legfőbb jónak mondják. Ha azonban jóságának ellentmondana annak feltételezése, hogy olyannak alkotott engem, aki mindig téved, ugyanezzel a jósággal az sem férne össze, hogy olykor-olykor tévedni hagyjon. Márpedig azt semmiképp sem állíthatom, hogy sohasem tévedek.

(Forrás: Első elmélkedés azokról a dolgokról, amelyek kétségbevonhatók
Budapest: Atlantisz, 1994. 26-31.)

3. Kant

Mostanáig feltételezték, hogy ismereteinknek mindig tárgyakhoz kell igazodniuk, ám e feltételezés következtében megbukott minden kísérlet, hogy fogalmak útján, a priori módon megtudjunk valamit a tárgyakról, és bővítsük ismereteinket. Próbáljuk hát meg egyszer, nem jutunk-e messzebbre a metafizika feladatainak terén, ha feltesszük, hogy a tárgyaknak kell ismereteinkhez igazodniuk, ami jobban megfelel a követelménynek, hogy a priori tudással rendelkezessünk róluk, mely azt megelőzően állapítana meg valamit a tárgyakról, hogy ezek adva lennének nekünk. Itt ugyanarról van szó, mint Kopernikusz legfontosabb gondolatánál: midőn azt találta, hogy az égitestek mozgását nem tudja kielégítően megmagyarázni, ha feltételezi, hogy a csillagok serege forog a megfigyelő körül, Kopernikusz kipróbálta, nem jár-e nagyobb sikerrel, ha felteszi, hogy a megfigyelő kering, és a csillagok nyugalomban vannak. Ugyanezt a kísérletet elvégezhetjük a metafizikában is, a tárgyak szemlélete kapcsán.

Ha a szemléletnek kell a tárgyak tulajdonságaihoz igazodnia, akkor nem látom be, miként szerezhetnénk bárminemű a priori tudást e tulajdonságokról; ha azonban a tárgy (mint az érzékek objektuma) igazodik szemléletalkotó képességünk tulajdonságaihoz, akkor egész jól el tudom képzelni ezt a lehetőséget. Mivel azonban a szemléletek csak úgy válhatnak ismeretökké, ha

nem állok meg náluk, hanem mint képzeteket valamire, mint tárgyukra vonatkoztatom őket, s a tárgyat e képzetek által határozom meg, ezért vagy azt tehetem föl, hogy a fogalmak, melyek segítségével a meghatározást végbeviszem, szintén a tárgyhoz igazodnak, és akkor a tárgy a priori megismerésének lehetőségét illetőleg ugyanabba a nehézségbe ütközöm, mint az imént. Vagy azt teszem föl, hogy a tárgy, illetve ami ugyanaz, a tapasztalat – mert a tárgy (mint számunkra adott tárgy) kizárólag a tapasztalatban ismerhető meg – igazodik e fogalmakhoz, és akkor nyomban észreveszem, hogy könnyebben túljutok a nehézségen. Hiszen maga a tapasztalat a megismerés egyik válfaja, mely nem nélkülözheti az értelem közreműködését, s az értelem szabályát már mielőtt a tárgyak adva lennének nekem, vagyis a priori módon, feltételeznem kell. Ám e szabály a priori fogalmakban nyer kifejezést, és így minden tapasztalati tárgynak szükségszerűen ilyen fogalmakhoz kell igazodnia, s azokkal összhangban kell lennie. Ami pedig azon tárgyakat illeti, amelyeket pusztán az ész képes – még hozzá szükségszerű módon – elgondolni, melyek azonban a tapasztalat számára (legalábbis úgy, ahogyan az ész gondolja el őket) egyáltalán nem lehetnek adva, nos hát, e tárgyak elgondolásának kísérlete (hisz elgondolhatónak kell lenniük) remek próbaköve lesz annak, amit a gondolkodás megváltozott módszereként fogadunk el. Nevezetesen annak, hogy a dolgokból csak azt ismerjük meg a priori módon, amit mi magunk helyezünk beléjük.” [...]

(Forrás: Budapest, Atlantisz Kiadó, 2004. 58-61. o.)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

	maximális pontszám	elért pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	30	
B) Szövegértelmezés, reflektálás		
1. feladat	35	
2. feladat	35	
Összesen (B)	70	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma	100	

javító tanár

Dátum:

	pontszáma egész számra kerekítve	programba beírt egész pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor		
B) Szövegértelmezés, reflektálás		

javító tanár

jegyző

Dátum:

Dátum: